

STRAFRECHT

STRAF(PROCES)RECHT

AAK20219365

Prof.mr. J.H. Crijns & mr.dr. M.J. Dubelaar

Wetgeving

Modernisering Wetboek van Strafvordering – Advies commissie-Letschert

In de vorige editie van *KwartaalSignaal* werd al de verwachting uitgesproken dat de Commissie implementatie nieuw Wetboek van Strafvordering (commissie-Letschert; hierna: de Commissie) binnenkort haar advies zou publiceren met betrekking tot de implementatie en de financiering van het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering. Uit het inmiddels geopenbaarde advies – dat door de betrokken bewindslieden in hun beleidsreactie volmondig wordt onderschreven – blijkt dat wat betreft de Commissie alle seinen op groen staan en dat het wetgevingsproces en de daaropvolgende implementatie in de volgende kabinetsperiode met de nodige voortvarendheid dienen te worden opgepakt (zie voor het advies en de beleidsreactie *Kamerstukken II 2020/21, 29279, nr. 637*). Wel is daarvoor vereist dat het nieuwe kabinet ook de daarvoor benodigde financiële middelen vrijmaakt, die door de Commissie vooralsnog worden geraamd op 366 tot 458 miljoen euro. Ook wijst de Commissie er met klem op dat de implementatie van het nieuwe wetboek alleen een succes kan worden wanneer alle betrokken organisaties eendrachtig dit proces tegemoet treden. Voorts merkt de Commissie op dat het in verband met de benodigde ‘checks and balances’ van groot belang is dat de in het nieuwe wetboek aan de verdediging toebedachte rol adequaat kan worden vervuld. Om die reden is door de minister thans tevens onderzoek uitgezet naar de effecten van invoering van het nieuwe wetboek op het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand. Tot slot adviseert de Commissie tijdens de implementatie van het nieuwe wetboek de betrokken instanties in de strafrechtketen zo min mogelijk te belasten met de implementatie van ander beleid, opdat de aandacht zoveel mogelijk naar de invoering van het nieuwe wetboek kan gaan. Dat gezegd zijnde, ligt de bal nu volledig bij het nieuwe kabinet, dat in de benodigde financiële dekking van het gemoderniseerde wetboek moet gaan voorzien. Verschillende partijen – onder andere VVD, CDA, D66, PvdA en CU – hebben de noodzaak tot modernisering van het wetboek inmiddels in hun verkiezingsprogramma opgenomen, maar daarmee is vanzelfsprekend nog niet gezegd dat het tijdens de kabinetsformatie ook zover komt.

Jurisprudentie

HR 1 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:1889 en 1890 – Overzichtsarresten sanctionering van vormverzuimen

Op 1 december 2020 heeft de Hoge Raad een tweetal overzichtsarresten gewezen inzake de sanctionering van vormverzuimen op grond van artikel 359a Sv (HR 1 december 2020, [ECLI:NL:HR:2020:1889](#) en [1890](#)). Aan de Conclusies van A-G Bleichrodt die aan deze arresten voorafgingen (PHR 30 juni 2020, [ECLI:NL:PHR:2020:655](#) en PHR 7 juli 2020, [ECLI:NL:PHR:2020:654](#)), besteedden wij al aandacht in ons vorige *KwartaalSignaal*. Bleichrodt deed daarin een oproep aan de Hoge Raad om zijn rechtspraak te verduidelijken en de feitenrechter ‘iets meer ruimte te gunnen’ (onder punt 182). De Hoge Raad ziet echter geen aanleiding ‘substantiële wijzigingen’ aan te brengen in het huidige beoordelingskader, maar komt wel tot nuancering of bijstelling van enkele van de daarin opgenomen maatstaven (r.o. 2.1.3). Daarmee wordt het beoordelingskader wel enigszins aangepast, maar van een koerswijziging waarbij de feitenrechter daadwerkelijk meer speelruimte krijgt is geen sprake.

De toon wordt gezet in de inleidende overwegingen waarin de Hoge Raad benadrukt dat de strafrechter niet de taak en verantwoordelijkheid heeft om over de rechtmatigheid en integriteit van het politieoptreden in het voorbereidend onderzoek te waken. ‘De strafrechter is daartoe ook niet in staat’, zo stelt de Hoge Raad. In dezelfde rechtsoverweging komt ook het uitgangspunt van subsidiariteit aan de orde, dat in deze context inhoudt dat bij sanctionering van onregelmatigheden in het voorbereidend onderzoek waar mogelijk moet worden volstaan met het minst verstrekkende rechtsgevolg (r.o. 2.1.3). Net als in eerdere rechtspraak ziet de Hoge Raad primair een taak voor de rechter weggelegd in het bewaken van het recht op een eerlijk proces als bedoeld in artikel 6 EVRM. Daarbuiten moet de rechter een belangenafweging maken tussen – kort gezegd – de belangen van waarheidsvinding en bestraffing enerzijds en de belangen van de verdachte en het bevorderen van toekomstig normconform optreden van de politie anderzijds (r.o. 2.3.1). Een belangenafweging suggereert weliswaar dat de feitenrechter de nodige vrijheid toekomt om in een individueel geval te bezien welk rechtsgevolg het meest geëigend is, maar die vrijheid wordt in hoge mate beperkt door de grote nadruk op het subsidiariteitsvereiste en de (onverminderd) hoge eisen die de Hoge Raad stelt aan het verbinden van de zwaardere sancties van bewijsuitsluiting en niet-ontvankelijkheid aan onrechtmatigheden in het voorbereidend onderzoek.

Ten aanzien van die eisen vinden wel enkele nuances en bijstellingen plaats. Zo laat de Hoge Raad bij de sanctie van niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie de eis los dat de vereiste inbreuk op het recht op een eerlijk proces ‘doelbewust of met grove veronachtzaming van de belangen van de verdachte heeft plaatsgevonden’ en komt dus in die zin met een bijstelling van het aloude Zwolsman-criterium zoals dat ruim 26 jaar heeft gegolden (r.o. 2.5.2). Echter, buiten de gevallen waarin

inbreuk is gemaakt op het recht op een eerlijk proces, is in beginsel geen ruimte voor het uitspreken van de niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie. Ook niet in de zogenaamde ‘truly outrages cases’ waaraan we in het vorige *KwartaalSignaal* refereerden. Voor de sanctie van bewijsuitsluiting geldt dat de Hoge Raad de drie categorieën geformuleerd in het *Onbevoegde hulpofficier-arrest* (HR 19 februari 2013, [ECLI:NL:HR:2013:BY5321](#), NJ 2013/308, m.nt. B.F. Keulen) samenvoegt tot twee. De categorie waarin bewijsuitsluiting noodzakelijk is om een schending van artikel 6 EVRM te voorkomen, blijft onverkort bestaan. Daarnaast blijft er ruimte voor bewijsuitsluiting in geval van een ernstige schending van een ander strafvorderlijk voorschrift of rechtsbeginsel, na een belangenafweging die de Hoge Raad in relatie tot het rechtsgevolg van bewijsuitsluiting al langer voorschrijft. De structurele vormverzuimen zijn evenwel als aparte categorie verdwenen. De Hoge Raad eist namelijk niet langer dat het een inbreuk op een *belangrijk* strafvorderlijk voorschrift of rechtsbeginsel betreft. Dat betekent niet dat de drempel daarmee wezenlijk is verlaagd. De rechter dient nog steeds te beoordelen ‘of het vormverzuim zodanig ernstig is dat niet met strafvermindering kan worden volstaan, maar bewijsuitsluiting gerechtvaardigd is’ (r.o. 2.4.4). Daarbij kan de rechter er net als voorheen rekening mee houden dat ‘een vormverzuim zich bij herhaling blijkt voor te doen’, maar óók dat de politie en justitie al maatregelen hebben getroffen ‘om (verdere) herhaling tegen te gaan’ (r.o. 2.4.4). Ten aanzien van de sanctie van strafvermindering merkt de Hoge Raad expliciet op dat dit (pas) aan de orde is bij ‘een voldoende ernstig vormverzuim dat concreet de belangen van de verdachte in de strafzaak heeft aangetast’ (r.o. 2.3.2). Daarbij gaat het niet alleen om het verdedigingsbelang, maar ook om ander nadeel gelegen in de inbreuk die is gemaakt op de lichamelijke integriteit of de persoonlijke levenssfeer van de verdachte (r.o. 2.3.4).

Voorts maakt de Hoge Raad enkele opmerkingen die betrekking hebben op de ‘drempels’ geformuleerd in het *Afvoerpijp-arrest* (HR 30 maart 2004, [ECLI:NL:HR:2004:AO3859](#), NJ 2004/374, m.nt. Y. Buruma) ter zake van de reikwijdte van het voorbereidend onderzoek en de mogelijkheid tot herstel die wij verder in deze bijdrage buiten bespreking laten. Wij staan nog wel even stil bij de overwegingen over de beoordeling van de feitelijke grondslag van verweren met betrekking tot artikel 359a Sv. Deze overwegingen zijn vooral relevant voor de casus die ten grondslag ligt aan een van de overzichtsarresten ([ECLI:NL:HR:2020:1889](#)) en die wij in ons vorige *KwartaalSignaal* reeds bespraken. Daar ging het om mogelijk disproportioneel politiegeweld toegepast bij de insluiting van de verdachte op het politiebureau. Hoewel op video-beelden getoond ter terechtzitting te zien zou zijn dat de verdachte ernstig werd mishandeld, werd het verweer hieromtrent in twee instanties gepasseerd zonder inhoudelijke motivering en daarmee zonder feitelijke vaststelling of dat geweld zich nu wel of niet had voorgedaan. De

Hoge Raad casseert omdat de feitenrechtters de juistheid van dat verweer niet in het midden hadden mogen laten. Weliswaar hoeft de rechter niet altijd onderzoek te doen naar de feitelijke grondslag van onrechtmatigheidsverweren (zie r.o. 2.6.2), maar indien het vormverzuim noopt tot een sanctie zoals bij een vernederende behandeling als bedoeld in artikel 3 EVRM, dan moet de rechter wel degelijk vaststellen of de aan het verweer ten grondslag gelegde feiten en omstandigheden al dan niet aannemelijk zijn geworden (r.o. 3.4.1). Hoewel de zwaardere sancties bij dit type verzuimen buiten bereik blijven, moet het probleem in ieder geval worden geadresseerd, wat vanuit een perspectief van normbevestiging en -precisering in ieder geval een verbetering is.

HR 9 februari 2021, ECLI:NL:HR:2021:202 – Gedwongen ontgrendeling smartphone met behulp van een vingerafdruk

Mag de politie zich in het kader van de opsporing toegang verschaffen tot een in beslag genomen smartphone door het onder dwang plaatsen van verdachtes duim op de vingerafdruckschanner? Op deze vraag heeft de Hoge Raad onlangs definitief een bevestigend antwoord gegeven in het kader van een cassatie in het belang der wet (HR 9 februari 2021, [ECLI:NL:HR:2021:202](#); zie voor het cassatieberoep van A-G Bleichrodt [ECLI:NL:PHR:2020:927](#) en voor het daaraan ten grondslag liggende vonnis van de rechtbank Noord-Holland [ECLI:NL:RBNHO:2019:1568](#)). Hoewel het Wetboek van Strafvordering thans geen expliciete wettelijke grondslag kent voor het ontgrendelen van een smartphone van de verdachte met behulp van zijn biometrische kenmerken, zien zowel de advocaat-generaal als de Hoge Raad in het samenstel van wettelijke bepalingen die betrekking hebben op de inbeslagneming (art. 94, 95 en 96 Sv) voldoende wettelijke grondslag om een dergelijk handelen toe te staan. Dat handelen mag desnoods gepaard gaan met de toepassing van (proportioneel) geweld, zoals ook het geval is bij de inbeslagneming in de zin van artikel 134 lid 1 Sv zelf. Een dergelijk handelen is volgens de advocaat-generaal en de Hoge Raad ook niet in strijd met het nemo-tenetur-beginsel, gelet op de zeer geringe mate van fysieke dwang die met het plaatsen van de vinger op de scanner gepaard gaat. Waar het verstrekken van een toegangscode wel onder de bescherming van het nemo-tenetur-beginsel valt (er wordt immers een actieve verklaring van de verdachte verlangd), geldt dit dus niet voor de afgedwongen duim- of vingerafdruk, nu biometrische kenmerken van de wil van de verdachte onafhankelijk bestaan, ook al is het resultaat *de facto* hetzelfde (de ontgrendeling van de smartphone). De verdachte heeft de handelingen van de politie in dezen aldus gewoon kortstondig te dulden. De informatie die vervolgens na de ontgrendeling wordt veiliggesteld, mag dan ook voor het bewijs van het strafbare feit worden gebruikt (mits wordt voldaan aan de geldende vereisten voor het doorzoeken van een smartphone, zoals eerder door de Hoge Raad geformuleerd in HR 4 april 2017, [ECLI:NL:HR:2017:584](#), NJ 2017/229).

EHRM 19 januari 2021, 2205/16 (Keskin t. Nederland) – *Ondervragingsrecht*

Onlangs heeft Nederland opnieuw een flinke tik op de vingers gekregen van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens wegens een ongeoorloofde inbreuk op het ondervragingsrecht als bedoeld in artikel 6 lid 3 sub d EVRM. Het horen van getuigen is een zwakke plek in de Nederlandse strafrechtspleging die nog altijd weinig onmiddellijk is en waarin de Hoge Raad zijn best doet om het ondervragingsrecht – en daarmee de mensenrechtelijke bescherming die daarvan uitgaat – ‘klein’ te houden. Een van de manieren is het stellen van (hoge) eisen aan de onderbouwing van verzoeken van de zijde van de verdediging, waardoor rechters verzoeken tot het horen van getuigen op niet-inhoudelijke gronden kunnen afwijzen; ook als het belangrijke getuigen zijn en er niet direct een reden is om van het horen van de desbetreffende getuigen af te zien, anders dan dat het (veel) tijd zal kosten en de verdediging haar verzoeken niet voldoende heeft onderbouwd. In het arrest *Keskin t. Nederland* (EHRM 19 januari 2021, 2205/16) wordt die praktijk een halt toegeroepen.

In deze zaak had het gerechtshof geweigerd gehoor te geven aan de verzoeken van de verdediging om zeven belastende getuigen op wier verklaringen de veroordeling bij verstek in eerste aanleg was gebaseerd, te mogen horen. Volgens het gerechtshof had de verdediging de verzoeken onvoldoende onderbouwd. Een klacht hierover in cassatie vanwege het niet kunnen effectueren van het ondervragingsrecht terwijl de verklaringen naar het oordeel van de verdediging wel beslissend waren geweest, strandde op artikel 80a RO, omdat het nu eenmaal vaste jurisprudentie is dat de feitenrechter nadere onderbouwing mag verlangen en getuigenverzoeken op die grond kan afwijzen. Het EHRM kijkt hier evenwel anders tegenaan en neemt een schending van artikel 6 lid 3 sub d jo. lid 1 EVRM aan nu de veroordeling in beslissende mate berustte op de verklaringen van de niet-gehoorde getuigen terwijl het nadeel dat de verdediging heeft ondervonden door het niet kunnen horen van de betreffende getuigen niet afdoende is gecompenseerd.

De Hoge Raad stelt in zijn overzichtsarrest van 4 juli 2017 dat artikel 6 lid 3 sub d EVRM zich niet verzet tegen het stellen van eisen aan de onderbouwing van verzoeken tot het horen van getuigen ([ECLI:NL:HR:2017:1015](#)), maar maakt daarbij geen onderscheid tussen belastende en ontlastende getuigen. Dat doet het EHRM echter wel. Bij het ondervragen van *prosecution witnesses* (oftewel getuigen à charge) en *defence witnesses* (getuigen à décharge) gaat het immers om twee afzonderlijke deelrechten van artikel 6 EVRM (r.o. 40 en 41), waarbij ook andere voorwaarden gelden, zo stelt het EHRM. Dat heeft ermee te maken dat verzoeken tot het horen van getuigen à charge door de verdediging zullen worden gedaan nadat de getuigen in het voorbereidend onderzoek reeds een verklaring hebben afgelegd. Bij getuigen à décharge zal het daarentegen veelal gaan om personen die nog niet eerder zijn gehoord en die mogelijk in ontlastende zin zouden kunnen verklaren. Het gaat derhalve om twee

verschillende beoordelingen: bij getuigen à charge staat de beoordeling van het *bewijsgebruik* centraal, bij de getuige à décharge de *afwijzing van het verzoek tot het horen* van getuigen. Het EHRM benadrukt in zijn arrest tegen Nederland dat voor de beoordeling van verzoeken tot het horen van ontlastende getuigen van de verdediging mag worden verlangd dat zij toelicht waarom zij de getuigen wil ondervragen. Voor het horen van getuigen à charge ligt dat echter anders. Het EHRM overweegt in dit verband in r.o. 45:

‘Contrary to the situation with defence witnesses, the accused is not required to demonstrate the importance of a prosecution witness. In principle, if the prosecution decides that a particular person is a relevant source of information and relies on his or her testimony at the trial, and if the testimony of that witness is used by the court to support a guilty verdict, it must be presumed that his or her personal appearance and questioning are necessary.’

Het antwoord op de vraag of de feitenrechter nu helemaal geen motivering meer mag verlangen van de verdediging als het gaat om verklaringen van getuigen à charge (van wie duidelijk is dat hun verklaringen voor het bewijs zijn gebruikt of aannemelijk is dat zij daarvoor zullen worden gebruikt), is nu al onderwerp van levendig debat (zie onder meer de recente Conclusies van Frielink en Paridaens (PHR 2 februari 2021, [ECLI:NL:PHR:2021:86](#) en [ECLI:NL:PHR:2021:91](#)), de annotatie van D.A.G. van Toor bij *Keskin t. Nederland* in *EHRC Updates* en T. Spronken, ‘De zaak Keskin: het EHRM in dialoog met de Hoge Raad’, *NJB* 2021/494). Weliswaar formuleert het EHRM vrij stellig dat er geen eisen aan de onderbouwing van verzoeken van de zijde van de verdediging dienen te worden gesteld, uiteindelijk wordt een en ander wel weer bezien in het licht van de *fairness of the procedure as a whole* en het daarbij behorende stappenplan. Een gebrekkige onderbouwing van de zijde van de verdediging is weliswaar op zichzelf geen goede reden om van oproeping af te zien, het ontbreken van een goede reden hoeft echter niet onder alle omstandigheden tot een schending van het recht op een eerlijk proces te leiden. Dat is mede afhankelijk van het belang van de getuigenverklaring in de bewijsconstructie en de geboden compensatie. Echter, het ontbreken van een goede reden legt volgens het EHRM wel veel gewicht in de schaal. Hoeveel gewicht is echter niet precies duidelijk.

Het arrest leert ons in ieder geval dat de feitenrechter bij de beoordeling van getuigenverzoeken ook altijd het gewicht van de verklaringen van de betreffende getuige zal moeten meenemen en verzoeken niet louter kan afwijzen op grond van een gebrekkige onderbouwing van de zijde van de verdediging in die gevallen dat de verklaringen weleens beslissend zouden kunnen blijken voor de uiteindelijke veroordeling.

EHRM 9 februari 2021, 73329/16 (Hasselbaink t. Nederland), *69491/16* (Zohlandt t. Nederland) en *10982/15* (Maassen t. Nederland) – *Motivering van de voorlopige hechtenis*
Niet alleen ten aanzien van het ondervragingsrecht heeft het EHRM Nederland recent op de vingers getikt. Op 9 februari jl. oordeelde het EHRM in drie afzonderlijke

zaken dat Nederland het recht op vrijheid heeft geschonden door de wijze waarop de voorlopige hechtenis in die zaken is toegepast. Velen vermoedden reeds lang dat eens de dag zou gaan aanbreken waarop Nederland in Straatsburg zou worden veroordeeld voor een schending van artikel 5 EVRM vanwege de op efficiëntie gerichte praktijk van de voorlopige hechtenis. Tegelijkertijd bleef deze dag dermate lang uit, dat uit het tijdsverloop en de eerdere zaken tegen Nederland waarin een schending achterwege bleef, wellicht voorzichtig kon worden afgeleid dat de Straatsburgse ‘artikel 5-soep’ toch niet zo heet werd gegeten als deze werd opgediend (zie voor een dergelijk nuancerend geluid bijv. R. Robroek, ‘De motivering van de voorlopige hechtenis in Nederland en het EVRM’, *DD* 2017/7). Een aantal jaar geleden was weliswaar al eens een schending van artikel 5 EVRM aangenomen in de zaak *Geisterfer t. Nederland* (EHRM 9 december 2014, 15911/08), maar dit werd door velen gezien als een incident waarin de schending vooral samenhang met de bijzondere kenmerken van die zaak. Dat het hierbij zou blijven is inmiddels evenwel ijdele hoop gebleken.

De steen des aanstoots in de drie recente zaken vormde de summierse wijze waarop sommige van de beslissingen met betrekking tot de voorlopige hechtenis in deze zaken waren gemotiveerd. Waar de jurisprudentie van het EHRM eist dat beslissingen aangaande de voorlopige hechtenis degelijk worden gemotiveerd op basis van concrete en specifieke argumenten ontleend aan de bijzonderheden van de voorliggende zaak, staat de Nederlandse praktijk bekend om haar summierse wijze van motivering aan de hand van standaardformuleringen en zogenoemde ‘kruisjesformulieren’ waarop de in de concrete zaak van toepassing geachte gronden voor de voorlopige hechtenis alleen nog maar hoeven te worden aangevinkt (zie S.L.J. Janssen & P.P.J. van der Meij, ‘Tekenen bij het kruisje. De motivering van de voorlopige hechtenis’, *NJB* 2012/1468). Dat Nederland zich met deze praktijk op glad ijs bevond, was al veelvuldig onderkend (zie onder meer J.H. Janssen, F.W.H. van den Emster & T.B. Trotman, ‘Strafrechters over de praktijk van de voorlopige hechtenis. Een oordeel van de werkvloer!’, *Strafblad* 2013, p. 430-444; J.H. Crijns, B.J.G. Leeuw & H.T. Wermink, *Pre-trial detention in the Netherlands: legal principles versus practical reality*, Den Haag: Eleven International Publishing 2016; College voor de Rechten van de Mens, *Tekst en uitleg. Onderzoek naar de motivering van voorlopige hechtenis*, Utrecht 2017; en Y.N. van den Brink, *Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht. Wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten* (diss. Leiden), Deventer: Wolters Kluwer 2018), maar bij gebrek aan een daadwerkelijke tik op de vingers – de eerdergenoemde zaak *Geisterfer t. Nederland* daargelaten – won het streven naar efficiëntie het toch telkens van de noodzaak om in de praktijk van alledag serieus gevolg te geven aan de door Straatsburg voorgestane lijn.

Wat was er aan de hand in de drie zaken? In alle drie de zaken werd geklaagd over de wijze waarop vervolgbeslissingen ten aanzien van de voorlopige hechtenis door de

raadkamer van de rechtbank en/of het gerechtshof waren gemotiveerd. Het ging derhalve niet om de motivering van het initiële bevel tot bewaring door de rechter-commissaris of het daaropvolgende (eerste) bevel tot gevangenhouding door de raadkamer, maar om de motivering van beslissingen tot verlenging van die gevangenhouding. In alle zaken waren deze zeer summier gemotiveerd met enkel een verwijzing naar de motivering van eerdere beslissingen in die zaken, kortweg inhoudende dat de gronden voor de voorlopige hechtenis zoals in die beslissingen genoemd ook thans nog onverkort aanwezig waren. Deze gang van zaken is in de Nederlandse praktijk bepaald niet uitzonderlijk, zoals ook aangegeven door het College voor de Rechten van de Mens dat in alle drie de zaken als ‘third party intervener’ (art. 36 lid 2 EVRM) een duet in het zakje mocht doen (zie o.m. *Hasselbaink t. Nederland*, r.o. 60-66). Volgens het EHRM kan deze praktijk de toets der kritiek evenwel niet doorstaan. Ook dergelijke vervolgbeslissingen vergen naar het oordeel van het EHRM een op de concrete zaak toegesneden motivering, waarbij de aan deze motivering te stellen eisen naarmate de voorlopige hechtenis voortduurt alleen maar verder toenemen (zie o.m. *Hasselbaink t. Nederland*, r.o. 67-76). Daarbij toonde het EHRM zich niet gevoelig voor het argument van de Nederlandse staat dat uit de processen-verbaal van de pro forma zittingen waarop het al dan niet continueren van de voorlopige hechtenis aan de orde werd gesteld, toch kon worden afgeleid dat de Nederlandse rechters bij het nemen van hun beslissingen niet over één nacht ijs waren gegaan (zie o.m. *Hasselbaink t. Nederland*, r.o. 58). Volgens het EHRM kon daaruit immers enkel worden afgeleid welke argumenten door de verdachte en de officier van justitie waren ingenomen, maar niet op basis van welke gronden de rechter zelf het voortduren van de voorlopige hechtenis (nog steeds) gerechtvaardigd achtte. Enkel een dergelijke gemotiveerde beslissing stelt de betrokken partijen en de samenleving in staat om inzicht te krijgen in de gedachtegang van de rechter en daarop aldus controle uit te oefenen (zie o.m. *Hasselbaink t. Nederland*, r.o. 77).

In *Hasselbaink t. Nederland* kwam daar nog een ander probleem bij, te weten de termijn waarop door de rechter was beslist op een verzoek tot opheffing dan wel schorsing van de voorlopige hechtenis. Na het indienen van het verzoek duurde het 22 dagen voordat het verzoek in raadkamer werd behandeld; nadat hij tegen het oordeel van de raadkamer appel had ingesteld duurde het vervolgens nog 26 dagen voordat het gerechtshof zich daarover boog. Dit tijdsverloop was volgens Hasselbaink dermate lang dat sprake was van strijd met het habeas-corporis-voorschrift van artikel 5 lid 4 EVRM, dat stelt dat op een dergelijk verzoek aan de rechter ‘speedily’ dient te worden beslist. Het EHRM oordeelde inderdaad tot een schending met betrekking tot het tijdsverloop in eerste aanleg (waarna het EHRM het niet meer nodig achtte zich nog afzonderlijk uit te spreken over het tijdsverloop in appel). Of en in hoeverre dergelijke tijdsruimes van drie tot vier weken in de Nederlandse praktijk gebruikelijk zijn, kunnen wij niet goed beoordelen. De uitspraak zelf bevat op dit punt tot

op zekere hoogte tegenstrijdige geluiden. Enerzijds heeft Hasselbaink van de president van de Rotterdamse rechtbank een excuusbrief ontvangen waarin werd erkend dat zijn verzoek niet met de gebruikelijke voortvarendheid was behandeld (r.o. 23); anderzijds heeft de Nederlandse staat zich in Straatsburg – althans voor wat betreft het tijdsverloop in appel – op het standpunt gesteld dat een dergelijk tijdsverloop in Nederland niet ongebruikelijk is (r.o. 83). Duidelijk is in ieder geval dat een tijdsverloop van ruim drie weken te lang is. Met die informatie in het achterhoofd is het dan ook verstandig om te bezien of in de Nederlandse praktijk opheffings- en schorsingsverzoeken doorgaans wel met de door artikel 5 lid 4 EVRM vereiste spoed worden behandeld.

Op het moment van schrijven van deze bijdrage zijn nog geen reacties vanuit de rechtspraak op deze uitspraken bekend, maar het lijkt duidelijk dat deze zaken niet kunnen worden afgedaan als bedrijfsongevallen waarin een ongelukkige samenloop van omstandigheden tot een schending heeft geleid. In het bijzonder waar het gaat om de summiere motivering van (vervolg)beslissingen ten aanzien van de voorlopige hechtenis wordt in deze drie zaken een standaardpraktijk op de korrel genomen, die nu serieus moet worden heroverwogen op zijn houdbaarheid. De voor Nederland tamelijk kenmerkende houding ‘dat het toch niet zo’n vaart zal lopen’ wanneer mensenrechtelijke kritiek wordt geuit op de Nederlandse praktijk, lijkt daarbij gezien de duidelijke bewoordingen van het EHRM niet de meest verstandige. Het is duidelijk dat het EHRM met deze drie uitspraken wel degelijk fundamentele vraagtekens plaatst bij de (op efficiëntie gerichte) wijze waarop in Nederland met de voorlopige hechtenis wordt omgesprongen.

Literatuur

Proefschriften

- F. Afandi, *Maintaining Order. Public Prosecutors in Post-Authoritarian Countries, the case of Indonesia* (diss. Leiden), uitgave in eigen beheer 2021;
- H. Franke, *Twee eeuwen gevangen. Misdaad en straf in Nederland* (diss. Amsterdam UvA; heruitgave van het proefschrift van H. Franke uit 1990, voorzien van een nieuwe inleiding door J. uit Beijerse en M.M. Boone), Den Haag: Boom criminologie 2020;
- R.W. van Spaendonck, *Meer dan een kwestie van tijd. De verlenging van de tbs-maatregel* (diss. Utrecht), Den Haag: Boom juridisch 2021.

Overig

- B. Akinrinade, *Atrocity Crimes, Atrocity Laws and Justice in Africa*, The Hague: Eleven International Publishing 2020;
- J.J. Asscher e.a., *De strafmaat voor jeugdige daders van ernstige gewelds- en zedenmisdriven in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom juridisch 2020;

- S. de Coensel, *Counter-Terrorism & Criminal Law. A Normative Legitimacy Test of Terrorism-Related Offences on Expression, Information and Movement*, Antwerp: Maklu 2020;
- N.A. Elbers & I.M. Bex, *Secundaire victimisatie als probleem. Herstelrecht als oplossing? Een onderzoek naar de reikwijdte van secundaire victimisatie en herstelrecht in het straf-, civiel- en bestuursrecht in Nederland*, Den Haag: Boom juridisch 2020;
- G.L. Gatta, V. Mitsilegas & S. Zirulia, *Controlling Immigration Through Criminal Law. European and Comparative Perspectives on ‘Crimmigration’*, Oxford: Hart Publishing 2021;
- A.M. de Hoon, M.F.H. Hirsch Ballin & S.G.M.J. Bollen, *De verdachte in beeld. Eisen en waarborgen voor het gebruik van videoconferentie ten aanzien van de verdachte in het Nederlandse strafproces in rechtsvergelijkend perspectief*, Amsterdam: WODC/VU Amsterdam 2020;
- M. Johnson, *Wrongful Conviction in Sexual Assault. Stranger Rape, Acquaintance Rape, and Intra-familial Child Sexual Assaults*, Oxford: Oxford University Press 2021;
- A.M. Joris, *Bewijsuitsluiting in het nieuwe Wetboek van Strafvordering*, Weert: Celsus juridische uitgeverij 2020;
- N. Keijzer, *Beginnelen van Amerikaans strafprocesrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2020;
- J. de Klerk, R. Robroek & S.C. Tang, *Strafvorderlijke aspecten van het DNA-onderzoek*, Den Haag: Boom juridisch 2020;
- R.M. Koenraadt e.a., *Financieel toezicht binnen het (jeugd)strafrecht. Een onderzoek naar het verloop, de resultaten en mogelijke uitbreiding van verplicht financieel toezicht binnen het (jeugd)strafrecht*, Den Haag: Boom juridisch 2021;
- N. Lacey e.a. (eds.), *Tracing The Relationship Between Inequality, Crime, And Punishment. Space, Time, and Politics*, Oxford: Oxford University Press 2021;
- J.W.H.G. Loyson, *De raadkamerprocedures in strafzaken*, Deventer: Wolters Kluwer 2021;
- L. Marin & S. Montaldo (red.), *The Fight Against Impunity in EU Law*, Oxford: Hart Publishing 2020;
- J.S. Nan, D.G.J. Grimmelikhuijzen & C.L. van der Vis, *En plein public. Praktijk en jurisprudentie bij openlijke geweldpleging tegen functionarissen met een publieke taak*, Den Haag: Boom juridisch 2020;
- A.P. Simester, *Fundamentals of Criminal Law. Responsibility, Culpability, and Wrongdoing*, Oxford: Oxford University Press 2021;
- J.M. ten Voorde, S.V. Hellemons & P.M. Schuyt, *Discriminatie als strafbeïnvloedende omstandigheid bij strafbare feiten. Een rechtsvergelijkende studie*, Den Haag: Boom juridisch 2021;
- A. Willems, *The Principle of Mutual Trust in EU Criminal Law*, Oxford: Hart Publishing 2020. ◀